

TALOUSARVIOALOITE 58/2005 vp

Määrärahan osoittaminen vankeinhoitoon

Eduskunnalle

Vuonna 2004 vankien määrä ei kasvanut. Merkittävin syy tähän oli sakon muuntorangaistusten täytäntöönpanon lähes täydellinen tyrehtyminen ulosoton uudessa tietojärjestelmässä esiintyneiden ongelmien vuoksi. Vankeusvankien määrä nousi kuitenkin edellisvuodesta 135:llä. Tämä johtui pääasiassa kasvusta väkivalta- ja huumerikoksista tuomittujen määrässä. Vuoden 2004 keskivankiluku oli 3 577. Vuodesta 1999 vankiluku on kasvanut noin 30 %. Elinkautisvankeja oli vuoden 2004 lopulla 104. Kasvua on tapahtunut kahdessa vuodessa peräti 41 %.

Nykyisin vankimäärä on suljetuissa laitoksissa suurempi kuin vahvistettujen vankipaikkojen määrä. Vankimäärän jatkuva kasvaminen merkitsee nykyisen yliasutuksen jatkumista ja tilanteen pahenemista. Yliasutustilanne näkyy vankien rauhattomuutena ja lisääntyvänä väkivaltaisena käyttäytymisenä laitoksissa.

Vankimäärän kasvu, ammattilaistunut huume- ja muu rikollisuus sekä erilaiset jengiytymisilmiöt ovat korostaneet laitosturvallisuudelle asetettuja vaatimuksia. Yliasutus ja tilanahtaus vaikeuttavat vankien sijoittelua. Osa vangeista joutuu asumaan omasta pyynnöstään eristettynä, vaikka asiointilan pitäisi olla juuri päinvastainen: muille vangeille tai henkilökunnalle uhkaa aiheuttavien vankien asuminen ja toiminnot olisi järjestettävä erilleen muista vangeista. Vankilariikollisuuden ja vankien välisen väkivallan kasvu sekä huumekontrollien tarpeet ovat asettaneet uusia vaatimuksia erityisesti valvontahenkilökunnalle.

Rangaistusten täytäntöönpanolain mukaan vangille on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä sellaista hänen taipumuksiaan vastaavaa työtä tai muuta toimintaa, joka on omiaan ylläpitämään tai kehittämään ammattitaitoa tai muuten edistämään hänen mahdollisuuksiaan tulla toimeen yhteiskunnassa. Vanki puolestaan on rangaistusaikanaan velvollinen tekemään varsinaisena työaikana työtä tai osallistumaan koulutukseen taikka muuhun rangaistuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan, jollei häntä esim. terveydentilansa vuoksi voida kokonaan tai osittain vapauttaa siitä.

Vankien määrän kasvaessa toimintaan päivittäin osallistuvien osuus on vähentynyt. Vuonna 2004 vangeista keskimäärin 58 % osallistui päivittäin toimintoihin. Työssä käyvien vankien osuus pysyi lähes samana kuin edellisvuonna. Työssä kävi päivittäin keskimäärin 1 450 vankia eli 41 % päivittäisestä vankiluvusta. Vuoden aikana opiskeli yhteensä 1 665 vankia.

Kun päivittäin toiminnoissa olevien vankien osuus on 58 prosenttia arvioidusta vankien kokonaismäärästä, merkitsee tämä sitä, että keskimäärin 1 430 vankia ei ole mukana toiminnoissa vaan pääosan päivästä sellissä. Muutos muutaman vuoden takaiseen tilanteeseen, jolloin aktiivi-prosentti oli lähellä 70:tä, on huomattava.

Vankeinhoitolaitoksen toiminnat ja henkilökunnan työn sisällöt muuttuivat 1990-luvulla vankiluvun laskun myötä. Tähän vaikutti mm. päihdeongelmien kasvu, jota varten tarvittiin uusia toimintamalleja. Perustettiin erilaisia päih-

teettömiä osastoja ja otettiin käyttöön ohjelmia, joissa vanki sitoutuu päihitteettömyyteen. Toimintaohjelmilla pyritään vaikuttamaan vangin selviytymismahdollisuuksien parantamiseen. Ohjelmien ohjaamiseen on koulutettu vankeinhoidon henkilöstöä, myös vartijoita.

Vankiloissa on tällä hetkellä käytössä kolmenlaisia toimintamuotoja:

— Kognitiivinen ns. Cognitive Skills -ohjelma, jonka tarkoituksena on parantaa vankien valmiuksia rikoksettomaan elämään.

— Tiettyihin rikoksiin vaikuttavia ohjelmia ovat väkivaltarikoksista tuomituille suunnatut ohjelmat, kuten Suuttumuksen hallinta -kurssi, Omaehtoisen muutoksen ohjelma, Pinna Pidemmäksi -ohjelma ja STOP-ohjelma. Näistä ensimmäinen on suunnattu vangeille, joilla on ongelmia vihan tunteen hallinnassa ja joiden väkivalanteot johtuvat tästä. Omaehtoisen muutoksen ohjelma on tarkoitettu vangeille, joiden taustalla on vaikea väkivaltaisen käyttäytymisen historia. STOP-ohjelma on suunnattu seksuaalirikoksista tuomituille.

— Päihdekuntoutuksen yhtenä osana on myös muutamasta viikosta muutama kuukauden kestäviä kurssimuotoisia kuntoutusohjelmia.

Toimintaohjelmien vaikuttavuutta on seurattu alusta alkaen eli vuodesta 1997, ja seuranta jatkuu edelleen. Tilastollisesti ja tieteellisesti luotettavia päätelmiä ei vielä ole voitu tehdä ohjelmiin osallistuneiden vankien pienen määrän ja seuranta-ajan lyhyden takia. Yleisvaikutelma ohjelmista on kuitenkin myönteinen. Vangit suhtautuvat kursseihin positiivisesti, ja henkilökunnan mielestä vangit ovat aikaisempaa rauhallisempia. Toimintaohjelmien kattavuutta on edelleen syytä lisätä.

Toimintaohjelmien varjopuolena on se, että ylikuormitettu henkilöstö kokee erilaisiin ohjelmiin osallistumisen tai niiden johtamisen vaikeaksi ja osin mahdottomaksi, koska perustehtävään ei yleensä saada toista henkilöä.

Henkilöstön niukkuus koetaan vankiloissa entistä pahempana ongelmana. Valvontahenkilökunnan mitoitus ei nykyisin vastaa toiminnallisia eikä laitosturvallisuuden edellyttämiä tarpei-

ta. Henkilöstöpulan vuoksi toimintoja perutaan tai ne pyritään hoitamaan tinkimällä tauoista ja hoidattamalla yhdellä henkilöllä useaa työpistettä. Vartijavajauksen vuoksi valvonta vankien työpaikoilla jää työnjohtohenkilöstön hoidettavaksi tai, jos työryhmä toimii vartijajohtoisena, työryhmän vangit jäävät lukituiksi selliin koko päiväksi.

Henkilökunnan määrä ei vastaa nykyisestä vankimäärästä johtuvia toiminnallisia tai turvallisuustarpeita. Kun toimintoja joudutaan peruuttamaan päivittäin ja useita työpisteitä joudutaan hoitamaan yhden henkilön varassa, ilmapiiri kiristyy asunto-osastoilla. Vangit kokevat, ettei heidän asioitaan haluta hoitaa tai että niihin suhtaudutaan välinpitämättömästi. Jatkuva työskentely psyykkisesti sairaiden ja vaikeasti käsiteltävien vankien kanssa lisää työn raskautta. Henkilökunnan vähäisyys näkyy myös vankien välisen väkivallan kasvuna.

Henkilökunta joutuu toimimaan jaksamisensa ääri rajoilla. Työmotivaatio kärsii, koska oman työn hoitaminen jää usein pinnalliseksi ja vain välttämättömistä tehtävistä suoriutumiseksi. Tällainen tehtävien hoito taas johtaa siihen, että lainsäädännössä asetetut tavoitteet jäävät toteutumatta.

Lain mukaan vankiloiden terveydenhuolto on järjestettävä siten, että vangilla on muun väestön kanssa yhdenvertainen mahdollisuus terveytensä edistämiseen, sairauksien ehkäisyyn ja riittäviin terveydenhuollon palveluihin. Vangin terveydelle ei saa aiheutua haittaa vankilassa olosta. Vankilassa pyritään myös terveydenhuollon keinoin edistämään vangin selviytymistä vapaudessa. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista koskee myös vankipotilaita.

Vankiloissa on entistä enemmän sairaanhoitoa tarvitsevia vankeja. Sekä ulkopuolisesta sairaanhoidosta aiheutuneet menot että lääkemenot ovat viime aikoina kasvaneet kymmenien prosenttien vuosivauhtia. Vankiloihin näkyy kerääntyvän yhä enemmän erittäin vaikeahoitaisia ja vakavasti sairaita potilaita, joilla on sekä krooninen psykiatrinen sairaus että henkeä uhkaavia päihdevieroitusoireita. Lisäksi on ilmeistä, että syrjäytyneisyyteen liittyvät vakavat terveyson-

gelmat lankeavat enenevässä määrin vankeinhoiton terveydenhuollon hoidettaviksi.

Vankien terveydenhuolto on kriisiytynyt. Vankiloihin ei enää tahdota saada vakinaisia lääkäreitä. Kaikki vankien terveydenhuollon kustannukset maksaa vankila. Vankeinhoitolaitos ei juuri voi itse vaikuttaa kustannusten kehittymiseen: sairaat ja hoidon tarpeessa olevat vangit on hoidettava rangaistuksen täytäntöönpanon aikana.

Terveydenhoidon menot kasvavat siten vankeinhoitolaitoksesta riippumattomista syistä hallitsemattomasti. Mikäli niihin ei osoiteta riittävästi rahoitusta, ne osaltaan syövät vankeinhoiton toimintamenoja ja kaventavat toiminta-aluetta.

Jotta vankeinhoitolaitos pystyisi asianmukaisesti huolehtimaan vankeinhoiton pitkäjänteisestä kehittämisestä tavoitteena vankien kuntoutus sekä päihderiippuvuuden ja uusintarikollisuuden vähentäminen sekä huolehtimaan henkilökunnan riittävydestä ja asianmukaisesta palkkauksesta, tulee rangaistusten täytäntöönpanon määrärahaa korottaa vähintään 8 miljoonalla eurolla.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta ottaa valtion vuoden 2006 talousarvioon momentille 25.50.21 lisäyksenä 8 000 000 euroa vankeinhoiton kustannuksiin.

Helsingissä 26 päivänä syyskuuta 2005

Tuija Brax /vihr
Erkki Pulliainen /vihr
Rosa Meriläinen /vihr
Oras Tynkkynen /vihr
Janina Andersson /vihr
Jyrki Kasvi /vihr
Kirsi Ojansuu /vihr

Osmo Soininvaara /vihr
Irina Krohn /vihr
Anni Sinnemäki /vihr
Ulla Anttila /vihr
Heidi Hautala /vihr
Tarja Cronberg /vihr